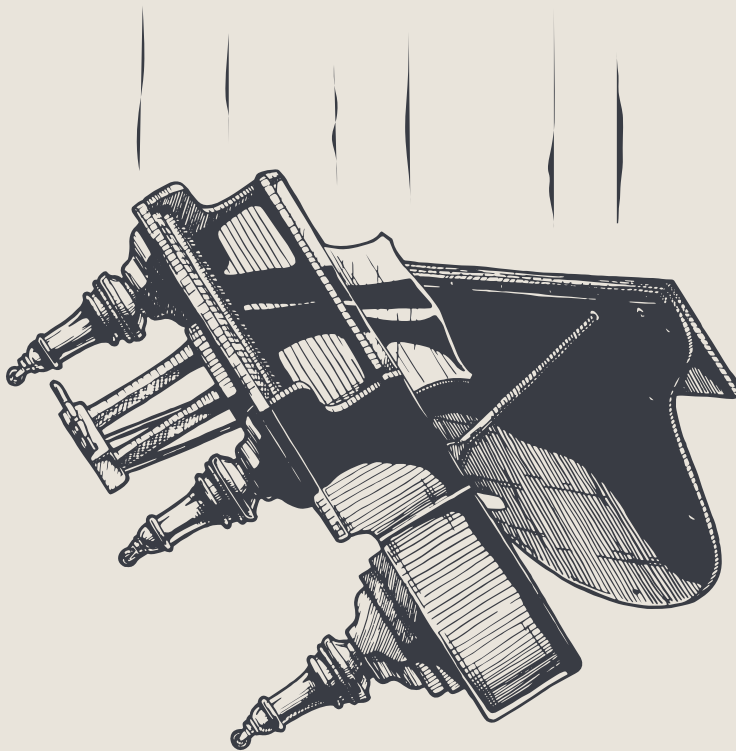

Carl Victor Waldenstrøm
Eline Sandnes Fosse

ERSTATNINGSRETT FØR EKSAMEN

FAGBOKFORLAGET

Carl Victor Waldenstrøm
Eline Sandnes Fosse

ERSTATNINGSRETT FØR EKSAMEN

FAGBOKFORLAGET

Copyright © 2024 by
Vigmostad & Bjørke AS
All Rights Reserved

1. utgave 2024 / 1. opplag 2024

ISBN: 978-82-450-4392-1

Grafisk produksjon: John Grieg, Bergen
Omslagsdesign ved forlaget
Omslagsfoto: ©Babich Alexander/shutterstock

Spørsmål om denne boken kan rettes til:
Fagbokforlaget
Kanalveien 51
5068 Bergen
Tlf.: 55 38 88 00
e-post: fagbokforlaget@fagbokforlaget.no
www.fagbokforlaget.no

Materialet er vernet etter åndsverkloven.
Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarframstilling
bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor.

Vigmostad & Bjørke AS er Miljøfyrtårn-sertifisert, og bøkene
er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.

Miljøfyrtårn[®]

Til alle som synes juss er gøy,
til dem som ikke gjør det,
og til alle imellom.

FORORD

Å skrive bok med en god venn høres kanskje ut som en risikosport. Og det må det vel også på mange måter kunne sies å være. Sommeren 2022 bestemte vi oss likevel for å gjøre nettopp det. Kort tid etter hadde vi opprettet en felles kalender og et blankt, delt dokument. Dette dokumentet har nå blitt en bok. Og vi er fremdeles venner.

Det siste ett og et halvt året har manuset til denne boken trofast vært med oss omtrent til alle døgnets tider og hvor enn vi har oppholdt oss. Boken er skrevet fra kaféer, lesesaler, barer, hengekøyer, busser, skrivebord og sofakroker – i til sammen atten ulike land. Selv om vi regner med at den som regel vil bli lest på lesesalen, må den gjerne bli med opp i sofakroken også. Men når du drar på ferie, håper vi du lar både denne og andre fagbøker ligge hjemme.

Vi liker erstatningsretten fordi den handler om hvordan samfunnet kan gå rundt, samtidig som vi som bor i det, kan være trygge. Og fordi den handler om situasjoner de fleste av oss kan kjenne seg igjen i, og oppleve at betyr noe.

Erstatningsrettsfaget er i dag plassert i første eller andre studieår på alle studiesteder for rettsvitenskap i Norge. Det betyr at faget er ett av de første du møter som jusstudent, og at jussen generelt også er ny når erstatningsretten spesielt skal læres. Det har vi hatt i bakhodet mens vi har skrevet denne boken. Vi forventer derfor ikke at du som leser har mer grunnkunnskaper enn akkurat dem det er ment at du skal ha på dette stadiet i studiet. Boken er skrevet med akkurat deg i tankene, og du har alle forutsetninger du trenger for å skjønne det som står her.

Boken er ikke ment å gi svar på alle problemstillinger som kan oppstå når man trækker rundt i erstatningsrettens vidunderlige verden. Den er imidlertid ment å være en kilde til oversikt over noen av de mest sentrale og aktuelle rettslige problemstillingene fagfeltet reiser. Den er også skrevet med fokus på hensyn og de lange linjene i faget, slik at du skal kunne få en dypere forståelse av det. Selv om boken heter «Erstatningsrett før eksamen», er den også godt egnet som en innføring tidlig i faget. Innholdet i den står vi solidarisk ansvarlige for.

Om du har tanker eller innspill til det vi har skrevet, vil vi gjerne høre dem. Du kan i så fall nå oss på cvw@live.no og elinefosse@gmail.com.

Det er mange som fortjener takk. Denne boken kunne ikke blitt i nærheten av det den er, uten dere.

Takk til forlagsredaktør Marius R. Gulbranson, som har hatt troen på oss fra første stund, hjulpet oss med å realisere vår visjon og minnet oss på ikke å miste av syne hvem vi skriver til.

Takk til førsteamanuensis Roger Stelander Magnussen, som har lest gjennom og kommet med nyttige innspill til hele manuset, både skriftlig og muntlig. Vi slutter ikke å la oss imponere av din grundighet, kunnskap og forståelse for både faget og studentenes behov.

Takk til høyesterettsdommer og tidligere professor Are Stenvik, som har tatt seg tid til å prate med oss om erstatningsretten og lest hele manuset og kommet med viktige nyanseringer, korreksjoner og innspill.

Takk til Advokatfirmaet Thommessen, som har stilt med kontorer, sparring og uendelige mengder kaffe, og ikke minst til alle de fine folkene der som har støttet og heiet på veien.

Takk til advokatene Alex Borch og Pål Sverre Hærnes hos Advokatfirmaet Hjort og Øyvind Vidhammer hos Advokatfirmaet Simonsen Vogt Wiig, som alle har lest gjennom ulike deler av manuset og gitt nyttige innspill både fra den teoretiske og praktiske verden.

Takk til professor Jan-Ove Færstad, som i en tidlig fase av prosjektet delte av sin kunnskap i en hyggelig samtale om formidling av juss og om hvordan læring ikke bare handler om å bli fortalt, men om å forstå.

Takk til Louise Marøy Bårdsen, som i tillegg til å lese store deler av ulike utkast og komme med gode perspektiver og innspill har vært vår største fan og en støtte gjennom hele prosessen.

Og takk til familiene og vennene våre, som alltid heier på oss.

I skrivende stund er vi to studenter som snart er ved enden av den underlige reisen som kalles jusstudiet. Alle trenger en følgesvenn på en sånn reise, og det håper vi boken du nå holder i hendene, kan være for deg. At den finnes, skyldes et ønske om at du skal få litt hjelp på veien til å forstå og til å få vist hvor god du er. Vi heier på deg.

Strandebarm, 23. november 2023

Eline og Carl Victor

INNHOOLD

DEL I: INNLEDNING

1. EMNET ERSTATNINGSRETT	15
1.1. Hva er erstatningsrett?	15
1.2. Erstatningsrettens bærende hensyn: forebygging og gjenopprettelse	16
1.3. Vilkårene for erstatning og for begrensning av erstatningen	19
1.4. Om boken og hvordan den bør brukes	20
2. RETTSKILDER OG METODE I ERSTATNINGSRETTE	23
2.1. Innledning	23
2.2. Ulovfestet rett	23
2.3. Lovfestet rett	26
2.4. Internasjonale kilder	27

DEL II: VILKÅRENE FOR ERSTATNING

3. OVERORDNET OM VILKÅRENE	31
4. SKADE	33
4.1. Innledning	33
4.2. Utgangspunktet om økonomisk tap	34
4.2.1. <i>Tapet må kunne verdsettes i penger</i>	34
4.2.2. <i>Kort om utmåling</i>	36
4.3. Erstatningsrettslig vernet interesse	37
4.4. Ren formuesskade	45
4.5. Erstatning for skade på ideelle interesser	48

5. ANSVARSGRUNNLAG	57
5.1. Innledning	57
5.2. Culpa – Det alminnelige skyldansvaret	58
5.2.1. Innledning	58
5.2.2. Hensynene bak skyldansvaret	60
5.2.3. Utgangspunkter for vurderingen	61
5.2.4. Risikoens skadeevne	62
5.2.5. Risikoens synbarhet	68
5.2.6. Skadevolders handlingsalternativ	69
5.2.7. Rolleforventninger til skadelidtgruppen	71
5.2.8. Etablerte handlingsnormer	76
5.2.9. Særlig om profesjonsansvaret	78
5.2.10. Subjektive vurderingsmomenter	79
5.2.10.1. Innledende om individuelle forhold ved skadevolder	79
5.2.10.2. Kompetansenivå	80
5.2.10.3. Manglende eller feilaktig kunnskap om faktiske forhold	81
5.2.10.4. Fysiske og psykiske begrensninger	81
5.2.10.5. Barns alder og modenhet	83
5.2.11. Helhetsvurderingen	83
5.2.12. Graden av skyld	84
5.3. Arbeidsgiveransvaret	84
5.3.1. Innledning	84
5.3.2. Skyldkravet	87
5.3.2.1. «Forsettlig eller uaktsomt»	87
5.3.2.2. Anonyme og kumulative feil	89
5.3.3. Personell tilknytning	90
5.3.3.1. Generelt om arbeidstakeren	90
5.3.3.2. Grensen mot selvstendige oppdragstakere	93
5.3.4. Saklig tilknytning	96
5.3.4.1. Innledende om tilknytningskravet	96
5.3.4.2. Tidspunktet for skaden	98
5.3.4.3. Forbindelsen mellom skadehandlingen og arbeidet	101
5.3.4.4. Særlig om forsettlige handlinger	107
5.3.5. Oppsummering	108
5.4. Det ulovfestede objektive ansvaret	108
5.4.1. Innledning	108
5.4.2. Stadig risiko	112
5.4.3. Typisk risiko	114
5.4.4. Ekstraordinær risiko	115
5.4.5. Helhetsvurderingen	118

5.5. Bilansvaret.....	121
5.5.1. Innledning.....	121
5.5.2. Hva bilansvaret omfatter	122
5.5.3. Hva bilansvaret ikke omfatter.....	123
5.5.4. Årsakskravet – «Gjer»	125
5.5.5. Særlig om kollisjon mellom motorvogn	127
6. ÅRSAKSSAMMENHENG	129
6.1. Innledning.....	129
6.2. Faktisk årsakssammenheng	131
6.2.1. Betingelselæren	131
6.2.2. Samvirkende årsaksfaktorer	134
6.2.2.1. Generelt om samvirkende årsaksfaktorer	134
6.2.2.2. Sårbarhetsprinsippet	136
6.2.3. Konkurrerende årsaksfaktorer	137
6.2.4. Individuelt ansvar for skade voldt av flere.....	138
6.3. Rettslig relevant årsakssammenheng.....	139
6.3.1. Innledning.....	139
6.3.2. (U)vesentlighet	140
6.3.3. Adekvans	142
6.3.3.1. Innledning	142
6.3.3.2. (U)Påregnelighet.....	145
6.3.3.3. Fjerne og avledede tap – Nærhetskriteriet.....	147
6.3.3.4. Rimelighet	148
6.3.4. Psykisk skade ved tap av nærstående	150

DEL III: ERSTATNINGSBEGRENSENDE REGLER

7. OVERORDNET OM ERSTATNINGSBEGRENSENDE REGLER..	157
8. MEDVIRKNING	159
8.1. Innledning.....	159
8.2. Skyldkravet – «egen skyld»	160
8.3. Årsakssammenheng – «medvirket»	163
8.4. Skadelidtes tapsbegrensningsplikt.....	163
8.5. «Kan settes ned eller falle bort» – helhetsvurderingen.....	164
8.6. Medvirkning etter bilansvarslova	169
8.7. Passiv identifikasjon.....	171
8.8. Særlig om aksept av risiko	174

9. LEMPING	175
9.1. Innledning	175
9.2. De to lempingsreglene	176
9.3. Skyld – særlig om forsettlig handlinger	179
KILDER	181
Norske rettsavgjørelser	181
<i>Avgjørelser fra Norges Høyesterett</i>	181
<i>Avgjørelser fra lagmannsrettene</i>	183
<i>Avgjørelser fra tingrettene</i>	183
Utenlandske rettsavgjørelser	184
<i>Avgjørelser fra EFTA-domstolen</i>	184
<i>Avgjørelser fra EU-domstolen</i>	184
<i>Avgjørelser fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen</i>	184
<i>Avgjørelser fra Högsta domstolen (Sverige)</i>	184
<i>Avgjørelser fra Højesteret (Danmark)</i>	184
<i>Forarbeider</i>	184
Norske lovbestemmelser	185
Norske forskrifter	188
Internasjonale konvensjoner og EU-rettsakter	188
Litteratur	189

Del I:
Innledning

1. EMNET ERSTATNINGSRETT

1.1. HVA ER ERSTATNINGSRETT?

Erstatningsrett er noe de fleste har et forhold til allerede før de møter faget på jusstudiet, ofte uten å være bevisste på det. Fagfeltet berører nærmest alle deler av samfunnet og kan påvirke oss i ulike deler av livet. Som Koopmans skriver:

Torts reflect society, with all its movements, its commotions and its unexpected turns.¹

Dette er også grunnen til at erstatningsretten er noe som faller mange mer naturlig enn andre fag. Det er noe gjenkjennelig med faget fordi det knytter seg til situasjoner vi har erfaring med fra før, eller som er lette å sette seg inn i. Dette kan være til god hjelp når vi nå skal dykke dypere ned i erstatningsretten.

Den typiske erstatningssituasjonen er enkel: Person A påfører person B eller Bs eiendeler en skade. Spørsmålet er om B kan kreve at A betaler for det økonomiske tapet som han ble påført ved skaden. Erstatningsretten er i sin enkleste form læren som gir oss svar på dette spørsmålet. Så er det selvsagt en rekke ulike ting som kan komplisere situasjonen: Hva var det som egentlig ble skadet, og hadde det en økonomisk verdi? Hvordan skjedde skaden, og var det egentlig A sin feil? Og selv om A gjorde noe galt, var det faktisk dette som gjorde at skaden skjedde, eller hadde den kanskje skjedd likevel? Hva med B, burde hun gjort mer for å unngå skaden? Og hva skjer egentlig dersom ingen gjorde noe galt, men skaden likevel skjedde? Kan noen da holdes ansvarlig?

Personene i situasjonen kaller vi *skadelidte* og *skadevolder*. Skadelidte er den som har blitt utsatt for en skade. Dette kan for eksempel være en fysisk skade på egen person – personskade – eller skade på, eller tap av, en ting eller en eiendom – tingsskade. Skadevolderen er den som er påstått ansvarlig for skaden. Erstatningsoppgjøret skjer bestandig gjennom økonomisk kompensasjon, altså ved

¹ Koopmans 1999, s. 261.

at skadevolder betaler skadelidte en sum penger. På den måten flyttes tapet fra skadelidte til skadevolderen. I praksis blir erstatningen gjerne betalt av et forsikrings-selskap, og ikke fra skadevolders egen lomme,² men fokus både på studiet og i denne boken er likevel erstatningskravet som skadelidte har mot skadevolder.

Den grunnleggende begrunnelsen for erstatningsansvar kommer fra et ønske om å beskytte samfunnet, den enkelte og de verdiene vi som samfunn vil verne, mot skade. Og når vi ikke kan *forhindre* all skade, søker vi i det minste å *gjenopprette*. God og fornuftig erstatningsbeskyttelse gir borgerne en trygghet for at rettsstatens regler beskytter dem dersom de blir utsatt for skade. Dette sikkerhetsnettet bidrar til at folk tør å ta risiko slik at fremskritt kan skje, og til at samfunnet går rundt.

Samtidig skal borgerne også vite at de ikke plutselig blir møtt med et erstatningskrav for en skade de ikke er ansvarlig for. Erstatningsretten må derfor finne en balanse mellom skadelidtes og skadevolders interesser og beskyttelse, slik at erstatningsvernet og -ansvaret rekker så langt det skal. Skadelidte skal vernes, men ansvaret skal ikke gå utover det skadevolder med rimelighet kan stilles til ansvar for. Det er denne balansegangen som gjør at man ofte snakker om hvor det er rimelig å *plassere* risikoen for skaden som har skjedd; vi spør gjerne hvem av partene som er *nærmest til å bære risikoen* for skade. Å stille dette spørsmålet gir ikke noen rettslig fasit i seg selv, men er et godt hjelpemiddel for tanken når man skal finne ut om det skal tilkjennes erstatning. Som vi vil se når vi nå skal dykke dypere ned i erstatningsrettens regler, springer mange av reglene ut av nettopp tanker om rimelig risikoplassering.

1.2. ERSTATNINGSRETTENS BÆRENDE HENSYN: FOREBYGGING OG GJENOPPRETTELSE

Erstatningsretten bygger i hovedsak på to grunnleggende hensyn: *prevensjon* og *gjenoppretelse*.³ Mens hensikten bak prevensjonshensynet er å forhindre at skader skjer, gjennom å sette eksempler til skrekk og advarsel, handler gjenopprettelses-hensynet om å reparere en skade som allerede har skjedd. Disse to hensynene, som vi straks skal se nærmere på, utgjør grunnmuren for både utforming, analyse,

2 Forholdet mellom forsikringstaker og forsikrings-selskapet er, foruten forsikringsavtalen, regulert av lov om forsikringsavtaler (forsikringsavtaleloven).

3 Se blant annet Hagstrøm og Stenvik 2019, s. 21, Kjelland 2019, s. 30, og Wilhelmssen og Hagland 2017, s. 46.

tolkning og anvendelse av erstatningsreglene våre.⁴ Hensynene kan hjelpe oss å forstå hvorfor reglene er som de er. I tillegg kan de brukes i tolkningen av rettsreglene når vi skal løse konkrete spørsmål. Ettersom erstatningsretten er preget av skjønsmessige vilkår og brede helhetsvurderinger, kan de bærende hensynene spille en sentral rolle i å finne det nærmere innholdet i reglene. Dette ser vi også at Høyesterett i stor grad gjør i mange av eksemplene senere i boken.

Prevensjonshensynet innebærer at et mulig erstatningsansvar skal virke skadeforebyggende ved å skremme fra risikofylt adferd. Vi deler dette hensynet i to: i det *allmennpreventive* og det *individualpreventive*. Mens allmennprevensjonen innebærer at erstatningsreglene skal påvirke *alle* potensielle skadevoldere, ligger individualprevensjonen i å påvirke en skadevolder som allerede har betalt erstatning, til ikke å oppføre seg på samme måte igjen. Den faktiske forebyggende effekten er noe omdiskutert.⁵ Utbredelsen av ansvarsforsikringer gjør at frykten for mulig erstatningsansvar kan bli mindre. Samtidig vil frykten for et økonomisk ansvar ikke alltid være den mest effektive forebyggelsen. Ofte vil andre mekanismer i samfunnet, som straff, sosial fordømmelse, eller noe så enkelt som ønsket om ikke å forårsake skade, være like motiverende for å forhindre risiko som frykten for å måtte betale for seg. Erstatningsretten kan likevel utfylle den preventive effekten disse andre mekanismene har, og samtidig bidra til å gi tydelige signal om hva anses som uønsket av rettsordenen.⁶

Gjenopprettelsehensynet innebærer at skadelidtes tap skal gjenopprettes av skadevolder.⁷ I de fleste tilfeller vil skaden medføre flere følger enn de rent økonomiske, men erstatningen gis alltid i kroner og øre. Noen fullstendig gjenoppsettelse av situasjonen før skaden skjedde, er det derfor ikke snakk om. Dersom Louise knuser mingsvasen til Ingvilds oldemor, kan Ingvild få erstattet verdien av vasen, men ikke minnene om oldemor. For en skadelidt som er utsatt for en personskade, vil økonomisk kompensasjon for tapte arbeidsinntekter bare til en viss grad bøte på skaden, som kan være årevis med fysiske og psykiske plager.

4 I mange tilfeller er hensynene uttalt og ligger til grunn for lovgivers utforming av reglene. Se for eksempel NOU 1997: 33 på s. 23: «De hovedhensyn som anføres som begrunnelse for erstatningsretten er dels å gjenoppbygge skaden, dels å forebygge at skade blir voldt», og NOU 1982: 19 på s. 49: «Erstatningsreglenes formål er først og fremst prevensjon og gjenoppbygging.» Andre ganger kan hensynene være mer implisitte begrunnelser for reglene, eller en beskrivelse av resultatet av reglene, gjerne omtalt som reglenes funksjon.

5 Se Hagstrøm og Stenvik 2019, s. 21 med videre henvisninger.

6 Se også Kjelland 2019, s. 33, og Hagstrøm og Stenvik 2019, s. 21. Hensynets plass i norsk erstatningsrett er noe omdiskutert i teorien. Der Nygaard 2007, s. 20–21, og Lødrup 2009, s. 112, ser på det som et av hovedhensynene, er Stang (1919) mer kritisk, der han på side 49 uttaler at erstatningsrettens hovedoppgave er «at flytte en skade, ikke at avskrække fra skadetilføielse».

7 Hensynet omtales også ofte som reparasjonshensynet. Meningsinnholdet er det samme.

Andre rettsområder som trykderett, strafferett og arbeidsrett vil kunne ivareta den skadelidtes øvrige interesser – for erstatningsretten er målet at ingen skal bli *økonomisk* skadelidende som følge av å bli rammet av en skade noen andre står ansvarlig for. Gjenopprettelseshensynet har en helt sentral posisjon i norsk erstatningsrett, og er i teorien omtalt som «erstatningsrettens bærende element».⁸

Nær knyttet til gjenopprettelseshensynet er *pulveriseringshensynet*, som generelt tilsier at ansvaret bør plasseres hos den som har best mulighet til å *spre* den økonomiske byrden, slik at den ikke blir urimelig stor for hver enkelt. En bedrift vil for eksempel gjerne ha mulighet til å ta høyde for at det kan skje skader fra tid til annen, og derfor legge til rette for slike utgifter ved å ta høy nok pris for tjenestene sine, eller ved å tegne ansvarsforsikring som dekker kravene. På denne måten blir ansvaret «pulverisert» – delt opp – og spredt til kundene og forsikringsselskapene. Dette gir skadelidte en viss sikkerhet for at erstatningskravet blir betalt, og legger dermed til rette for at skaden faktisk gjenopprettes. Pulveriseringshensynet er særlig viktig som begrunnelse for etablering av det ulovfestede objektive ansvaret.⁹

I tillegg har det bredere *hensynet til rimelighet og rettferdighet* også en viss plass i norsk erstatningsrett.¹⁰ Dette kan igjen deles inn i to ulike typer rettferdighetshensyn: *korreksjonsrettferdighet* og *fordelingsrettferdighet*.¹¹ Korreksjonsrettferdighet knytter seg til gjenopprettelse av ubalansen mellom to parter, slik at ugjerningen til skadevolder gjøres godt igjen for skadelidte. Fordelingsrettferdighet har et videre perspektiv enn kun den enkelte skadevolder og skadelidte, og handler om fordeling av byrder og goder i samfunnet som helhet.¹² Begge formene for rettferdighetshensyn har sin plass i den norske erstatningsretten, men fordelingsrettferdighet står generelt noe sterkere, særlig sammenlignet med erstatningsretten i andre land.¹³

Betydningen av rettferdighetshensyn varierer også mellom ulike ansvarsgrunnlag og skadetyper. Det alminnelige skyldansvaret hviler for eksempel tyngre på korreksjonsrettsferdighet enn det ulovfestede objektive ansvaret, som er preget av hensynet til fordelingsrettferdighet. Erstatning for rene formueskader må på sin side forstås ut fra hensynet til korreksjonsrettferdighet, mens erstatning for personskader i større grad bygger på hensynet til fordelingsrettferdighet.¹⁴

8 Lødrup 2009, s. 110.

9 Se nærmere om dette i kapittel 5.4.

10 Se blant annet Hagstrøm og Stenvik 2019, s. 22–23, og Kjelland 2019, s. 30.

11 Se. Hagstrøm og Stenvik 2019, s. 23. På engelsk kalles disse to gruppene henholdsvis «corrective justice» og «distributive justice».

12 Jf. Hagstrøm og Stenvik 2019, s. 23.

13 Jf. Kjelland 2019, s. 35.

14 Jf. Hagstrøm og Stenvik 2019, s. 24, og Askeland 2013.

Til sammen kan disse hensynene både gi oss bedre forståelse for hvorfor erstatningsreglene er som de er, være gode målestokker for å vurdere om reglene virker som de bør, og ikke minst fungere som rettskilder ved tolkingen av de ulike reglene. Målet for avveiningen mellom hensynene er å skape en erstatningsrett som bygger på fornuftige risikoplasseringer, slik at innbyggerne kan ta nok risiko til at samfunnet går rundt, uten å skape unødvendige skader. En helhetlig forståelse av hensynene er nødvendig for å balansere verdiskapning med målet om rettferdighet og trygghet for borgerne. Hensynene bak de enkelte regler i erstatningsretten vil bli nærmere gjennomgått i de enkelte kapitler.

1.3. VILKÅRENE FOR ERSTATNING OG FOR BEGRENSNING AV ERSTATNINGEN

Erstatningsrett handler om å flytte et økonomisk tap fra skadelidte til skadevolder. Å gi en person (skadelidte) et krav på en annen persons (skadevolders) penger er et inngrep i skadevolders *formuesstilling*. Pengene våre er normalt beskyttet av eiendomsretten som er sikret i menneskerettighetene, og et slikt inngrep må derfor ha et rettsgrunnlag.¹⁵ Dette grunnlaget kan finnes i erstatningsretten. Fordi vi er på privatrettens område, trenger ikke rettsgrunnlaget nødvendigvis fremgå av formell lov; det kan også ha fundament i ulovfestet rett eller i avtale, og erstatningsretten er både lovfestet og ulovfestet.

Tre vilkår må være oppfylt for at skadelidte skal ha krav på erstatning fra skadevolder. Det må foreligge

- (i) erstatningsrelevant *skade*,
- (ii) *ansvarsgrunnlag* og
- (iii) *årsakssammenheng* mellom skaden og en ansvarsbetingende handling, unnlattelse eller hendelse.

Vilkårene er kumulative, slik at alle tre må være oppfylt for at skadelidte skal ha krav på erstatning. Det holder for eksempel ikke at det foreligger en erstatningsrelevant skade og at det kan påvises et ansvarsgrunnlag, dersom det ikke finnes sammenheng mellom skaden og ansvarsgrunnlaget. Dersom de tre vilkårene er oppfylt, har skadelidte som utgangspunkt alltid krav på full erstatning fra skadevolder.

¹⁵ Retten til eiendom følger av Grunnloven § 105 og EMK tilleggsprotokoll 1, artikkel 1.

Det finnes flere ting som kan endre dette utgangspunktet. Selv der de tre grunnleggende vilkårene er oppfylt og skadelidte skulle hatt rett til full erstatning, kan erstatningen av ulike grunner begrenses eller falle bort. Resultatet blir da enten at skadelidte ikke får erstatning likevel, eller får en erstatning som er mindre enn det tapet han har lidt. Dersom skadelidte for eksempel har *medvirket* til skaden etter regelen i skadeserstatningsloven § 5-1, ligger gjerne ikke hele ansvaret på skadevolder alene, men er delt mellom ham og skadelidte. Det kan også være grunnlag for *lemping* av hele eller deler av erstatningssummen etter skl. § 5-2. Lempingsregelen åpner for at erstatningssummen kan settes ned, for eksempel på grunn av skadevolders økonomiske bæreevne, eller fordi ansvaret ellers vil være urimelig tyngende for skadevolder.

Vi har i denne boken valgt å kalle disse mekanismene, medvirkning og lemping, for *erstatningsbegrensende regler*. Betegnelsen «erstatningsbegrensende regler» er ikke er brukt i annen litteratur, men er etter vårt syn beskrivende for den rettslige funksjonen disse vurderingene har, nettopp fordi de begrenser den erstatningen skadevolder ellers skulle betalt skadelidte. Vurderingen av om det skal tilkjennes erstatning, kan altså – slik vi ser det – deles inn to «faser». I den første dannes utgangspunktet for erstatningsansvarets eksistens og omfang, og i den andre spørres det om det likevel er grunn til å redusere erstatningen i det aktuelle tilfellet.

1.4. OM BOKEN OG HVORDAN DEN BØR BRUKES

Denne boken er systematisert etter de to hovedgrupperingene introdusert ovenfor: vilkårene for erstatning og erstatningsbegrensende regler. Vilkårene i den første delen må alltid gjennomgås for å finne ut om det er grunnlag for erstatningsansvar i den konkrete saken. Vurderingene i den andre delen oppstår ikke alltid, men kan aktualiseres av faktum. Det er ikke gitt at vurderingene alltid gjøres i denne rekkefølgen, eller at alle punktene er like problematiske. For tankens del anbefaler vi likevel at du som student ser vurderingene i dette systemet, særlig når du skal lære om dette for første gang.

Det er noen temaer som ikke vil bli tatt opp i denne boken. Dette skyldes delvis bokens omfang og funksjon, men også en prioritering av hva vi oppfatter som mest sentralt i faget. Det er likevel nyttig å vite at også andre sider ved erstatningsretten finnes og kan være viktige i praksis. Det finnes blant annet et hovedskille mellom erstatning i og utenfor kontraktsforhold. I denne boken vil vi bare behandle erstatning utenfor kontrakt, også kalt *deliktserstatning*. Det samme skillet er vanlig også i inndelingen av emner på studiet, der deliktserstatning behandles for seg, mens erstatning i kontrakt anses som en del av obligasjonsretten. Forskjellen mellom

de to erstatningsformene ligger i stiftelsesgrunnlaget. Mens deliktserstatningsretten knytter seg til alminnelige handlingsnormer, bygger erstatning i kontrakt på frivillig inngåtte avtaler, der avtalen definerer hva som gjelder mellom partene. Mye er likevel felles, og alminnelige erstatningsrettslige prinsipper gjør seg også gjeldende for obligasjonsrettens erstatningsrett. Av og til kan skadelidte ha flere grunnlag for erstatningskravet sitt, både i og utenfor kontrakt.¹⁶

Erstatningsretten er også preget av en rekke særlige ansvarsordninger som vi ikke vil behandle i denne boken. Dette gjelder blant annet produktansvaret, legemiddelansvaret og ansvar for pasientskader og yrkesskader.¹⁷ Ansvarene er regulerte særskilt i egne lover og preges av mer detaljerte regler. Det vil derfor falle utenfor formålet med denne boken å gjennomgå disse ansvarsordningene. De er likevel viktige i det praktiske livet, og som student er det derfor lurt å kjenne til at det eksisterer særlige regler for disse situasjonene.

Underveis vil du finne en rekke *refleksjonsspørsmål*. Disse er ment for å få deg til å stoppe opp litt og se de bredere sammenhengene i fagene og hensynene bak reglene. Noen av spørsmålene har klare svar som du kan finne enten i denne boken eller i andre kilder, mens andre er ment mer som et utgangspunkt for videre refleksjon og studier. Det aller beste utbyttet av refleksjonsspørsmålene får du om du diskuterer dem med andre.

16 I så fall kan hun i utgangspunktet velge hvilket hun vil gjøre gjeldende, se Rt. 2015 s. 276 *Bori* avsnitt 36.

17 Se henholdsvis lov 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar kap. 2 og 3, lov 15. juni 2001 nr. 53 om erstatning ved pasientskader mv. og lov 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd.

2. RETTSKILDER OG METODE I ERSTATNINGSRETEN

2.1. INNLEDNING

Å snakke om erstatningsrettens metode kan i utgangspunktet virke kunstig – erstatningsretten følger jo de samme spillereglene som gjelder ellers etter norsk rettskildelære. Det er likevel enkelte særtrekk ved erstatningsretten som gjør at noen metodiske trekk oftere settes på spissen enn andre.¹⁸ Dette er i stor grad et utslag av erstatningsrettens særegne rettskildebilde.

Noe av det som gjør erstatningsretten spesiell, er at den favner så vidt og regulerer så mange ulike deler av samfunnet. Derfor er også reglene utformet på en slik måte at de skal kunne fungere i alle de ulike situasjonene de skal anvendes på. I stedet for å lovfeste en rekke ulike handlinger som fører til erstatningsansvar, spør vi for eksempel gjerne om skadevolder har handlet *uaktsomt*. Og i stedet for å sette opp lister over hva du kan kreve erstatning for, stiller vi som hovedregel krav om at du må ha lidt et *økonomisk tap*. Slik blir rettsfeltet fleksibelt i møte med både ulike situasjoner og et samfunn i utvikling.

Dette kapittelet gir ingen uttømmende gjennomgang av norsk juridisk metode. Til det anbefaler vi at du leser en generell metodefremstilling.¹⁹ Her vil vi derimot gjennomgå noe av det særlige ved erstatningsretten, slik at du som student kan være forberedt på hva det er lurt å være ekstra observant på i akkurat dette faget.

2.2. ULOVFESTET RETT

Erstatningsretten er, sammenlignet med mange andre fagfelt, utpreget ulovfestet. Dette innebærer at store deler av rettsreglene er utviklet gjennom et samspill

¹⁸ Se nærmere Skjefstad 2018, s. 222 flg. Blant annet påpeker Skjefstad at erstatningsrettens «grunnleggende metodiske utfordring» er at den er «kompleks, vag og – må det kunne sies – uoversiktlig», se s. 223.

¹⁹ Se for eksempel Mæhle og Aarli 2022, Eckhoff v. Helgesen 2001, Nygaard 2004, Blandhol, Tøssebro og Skotheim 2015, Høgberg og Sunde 2019 og Bergo 2022.

mellom rettspraksis og rettsvitenskap, og at de har utviklet seg i takt med samfunnet. Da skadeserstatningsloven ble vedtatt, ble mange erstatningsrettslige regler fortsatt holdt utenfor kodifiseringen.²⁰

Domstolenes rolle har derfor vært, og er fortsatt, sentral for utviklingen av erstatningsretten slik vi kjenner den,²¹ og både den rettsskapende og den rettsutviklende funksjonen er tydelig.²² Dommer fra Høyesterett, særlig de av nyere dato, gir god veiledning og inspirasjon til hvordan erstatningsrettslige spørsmål skal og bør løses.

Rettspraksis har flere ulike – men svært sentrale – roller som rettskilde i erstatningsretten. Dette er ikke bare spennende for den metodeinteresserte, men viktig å være bevisst på for enhver rettsanvender i møte med akkurat erstatningsretten. Vi skal derfor helt kort se nærmere på noen av de ulike måtene rettspraksis kan fungere som rettskilde på.

Rettspraksis kan for det første fungere som selve rettsgrunnlaget for rettsregler og vilkår. Et tydelig eksempel på dette i erstatningsretten er de helt grunnleggende vilkårene om skade, ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng, som er utviklet gjennom lag tids rettspraksis. Som rettsanvendere bruker vi derfor den omfattende rettspraksisen til å hjemle at dette er vilkårene for erstatning.²³

I tillegg til eksistensen av rettsregler og vilkår gir rettspraksis oss for det andre ofte veiledning om det nærmere innholdet av disse – både de som stammer fra lovfestet og fra ulovfestet rett. Dette kan typisk være gjennom å angi generelle retningslinjer, vurderingstemaer eller vurderingsmomenter som skal være styrende for vurderingen. Et tydelig eksempel på dette finner vi i det alminnelige skyldansvaret. Som vi skal se nærmere på i punkt 5.2, er vurderingsmomentene skyldvurderingen består av, utviklet gjennom rettspraksis. I slike tilfeller bruker vi rettspraksis både som kilde til innholdet i regelen eller vilkåret, hvilke vurderingstema eller vurderingsmomenter som er styrende for vurderingen, og hvordan disse fungerer i praksis.

Dette tar oss over i den tredje funksjonen vi har tenkt å fremheve, nemlig rettspraksis som sammenligningsgrunnlag for konkrete vurderinger. På grunn av høyesterettsdommers prejudikatsverdi er det relevant å sammenligne faktum

20 Jf. Askeland mfl. 2019, s. 197.

21 Se nærmere Nissen, Hiorthøy og Gaarder 1967, s. 262, og Hagstrøm og Stenvik 2019, s. 31. Se også Kjelland 2019, s. 11, og Tande 2016.

22 Til og med i den tyske rettskulturen, der fokuset generelt er på kodifisering og normskaping gjennom parlamentariske lovvedtak, er viktige deler av erstatningsretten utviklet gjennom domstolene. Se Koch 2020, s. 245.

23 Akkurat dette eksempelet – de tre vilkårene for erstatning – er såpass selvsagt at vi ikke trenger å vise til rettspraksis eksplisitt, men det er likevel det som rent faktisk er rettsgrunnlaget vårt.

KILDER

NORSKE RETTSAVGJØRELSER

AVGJØRELSER FRA NORGES HØYESTERETT

- Rt. 1866 s. 735 *Lods Olsen*
Rt. 1874 s. 145 *Bølgeslag*
Rt. 1874 s. 409 *Arendals Gassverk*
Rt. 1875 s. 330 *Lysakerdommen*
Rt. 1877 s. 828 *Student Skridshoels hund*
Rt. 1889 s. 642 *Lundetangen*
Rt. 1891 s. 814 *Ellida*
Rt. 1905 s. 715 *Vannledning*
Rt. 1909 s. 851 *Knallperle I*
Rt. 1911 s. 839 *Carlotta*
Rt. 1912 s. 299 *Raderplater*
Rt. 1917 s. 202 *Knallperle II*
Rt. 1926 s. 919 *Atland*
Rt. 1931 s. 513 *Holmenkollbanen*
Rt. 1931 s. 1096 *Vestfos*
Rt. 1933 s. 475 *Hesjetråd*
Rt. 1939 s. 766 *Gesims*
Rt. 1939 s. 720 *Rutebåt*
Rt. 1940 s. 16 *Klatredom I*
Rt. 1940 s. 82 *Nevrose*
Rt. 1945 s. 52
Rt. 1948 s. 719 *Stagbolt*
Rt. 1951 s. 212 *Isklump*
Rt. 1955 s. 761
Rt. 1955 s. 872 *Kabeldommen*
Rt. 1955 s. 1132 *Tippedommen*
Rt. 1957 s. 985 *Brannslukkingsapparat*
Rt. 1957 s. 1011 *Åsane*
Rt. 1958 s. 674 *Britannia Hotell*
Rt. 1958 s. 1229 *Teaterinstruktør*
Rt. 1960 s. 357 *Bersagel*
Rt. 1960 s. 429 *Tuberkulose II*
Rt. 1960 s. 841 *Vaksinedommen*
Rt. 1963 s. 622 *Prince Charles*
Rt. 1965 s. 451 *Vinsj*
Rt. 1966 s. 163 *Sola*
Rt. 1966 s. 405 *Hunden på Norderhov*
Rt. 1966 s. 1352 *Floris*
Rt. 1967 s. 697 *Lier*
Rt. 1968 s. 878 *Steinblokk*
Rt. 1970 s. 1192 *Epileptiker*
Rt. 1970 s. 1427 *Potetkoker*
Rt. 1970 s. 1452 *Inntaksledning*
Rt. 1972 s. 965 *Mønepanne*
Rt. 1973 s. 1268 *Flymanøverdommen*
Rt. 1973 s. 1364 *Ubåt*
Rt. 1974 s. 41 *Stigedommen*
Rt. 1975 s. 1081 *Kloakkledning*
Rt. 1978 s. 482 *Strålebehandling*
Rt. 1980 s. 309 *Nybrottveien*
Rt. 1980 s. 1061 *Acrylball*
Rt. 1980 s. 1498 *Heimdalmotor*
Rt. 1981 s. 492 *Boltepistol*
Rt. 1981 s. 814 *Ellida*
Rt. 1982 s. 1349 *Rengjøringsbyrå*
Rt. 1983 s. 758 *Granatdommen*

- Rt. 1983 s. 1052 *Gol bygg*
 Rt. 1984 s. 466 *Kvige*
 Rt. 1984 s. 1023 *Takstol*
 Rt. 1984 s. 1044 *Tupperware*
 Rt. 1985 s. 644 *EMI*
 Rt. 1985 s. 1011 *Hauketo*
 Rt. 1990 s. 768 *Hiv*
 Rt. 1991 s. 1303 *Gulvlukedommen*
 Rt. 1991 s. 1335 *Sjekkdommen*
 Rt. 1992 s. 64 *P-pilledom II*
 Rt. 1992 s. 453 *Furunkulose*
 Rt. 1992 s. 1469 *Leiebilddommen*
 Rt. 1993 s. 1201 *Lettbetong*
 Rt. 1993 s. 1399 *Ytternes*
 Rt. 1995 s. 1350 *Takstmann*
 Rt. 1996 s. 385 *Vaktmester*
 Rt. 1996 s. 1122 *Overflygning*
 Rt. 1996 s. 1473 *Skjerping bro*
 Rt. 1997 s. 1 *Papegøye*
 Rt. 1997 s. 786 *Mobbedom I*
 Rt. 1997 s. 883 *Skalledommen*
 Rt. 1998 s. 1565 *Nakkesleng I*
 Rt. 1999 s. 203 *Steriliseringsdommen*
 Rt. 1999 s. 1312 *Hjullaster*
 Rt. 1999 s. 1473 *Nakkesleng II*
 Rt. 2000 s. 211
 Rt. 2000 s. 388 *Sykehusvindu*
 Rt. 2000 s. 418 *Nakkesleng III*
 Rt. 2000 s. 620 *Inneklima*
 Rt. 2000 s. 915 *Dispril*
 Rt. 2000 s. 1614 *Passiv røyk I*
 Rt. 2000 s. 1756 *Arbeidsgiveravgift*
 Rt. 2000 s. 1811
 Rt. 2000 s. 1991 *Alpinbakke I*
 Rt. 2001 s. 320 *Psykoinvaliditet I*
 Rt. 2001 s. 337 *Psykoinvaliditet II*
 Rt. 2001 s. 1646 *Selmer*
 Rt. 2002 s. 286
 Rt. 2002 s. 1331
 Rt. 2003 s. 338 *Dykker*
 Rt. 2003 s. 400 *Sunnfjordtunellen*
 Rt. 2003 s. 433 *Sykkel*
 Rt. 2003 s. 557 *Fluktobil*
 Rt. 2003 s. 1358 *Psykolog*
 Rt. 2003 s. 1468 *Omsorgssvikt*
 Rt. 2003 s. 1546 *Røykedommen*
 Rt. 2004 s. 165 *Brannstifter I*
 Rt. 2004 s. 675 *Agurkpinne*
 Rt. 2004 s. 1816 *Nøkkelperson*
 Rt. 2004 s. 1887 *Multiconsult*
 Rt. 2004 s. 1942 *Kinaputt*
 Rt. 2005 s. 65 *KILE*
 Rt. 2005 s. 870
 Rt. 2005 s. 887 *Bilbelte*
 Rt. 2005 s. 901 *Bombedommen*
 Rt. 2005 s. 1714 *Verandarekkverk*
 Rt. 2006 s. 690 *Lillestrømdommen*
 Rt. 2006 s. 1099 *Politibil*
 Rt. 2006 s. 1519 *Pionérdykker*
 Rt. 2007 s. 158 *Pseudoanfall*
 Rt. 2007 s. 172 *Schizofreni*
 Rt. 2007 s. 425 *Rikstoto*
 Rt. 2007 s. 755 *Hjemmehjelp*
 Rt. 2007 s. 1665 *Vekterdommen*
 Rt. 2008 s. 453 *Vorspieldommen*
 Rt. 2008 s. 755 *Hjemmehjelp*
 Rt. 2008 s. 1354 *NOKAS*
 Rt. 2009 s. 1237 *Nordsjødykker II*
 Rt. 2009 s. 1568 *Tromsø 2018*
 Rt. 2010 s. 24 *Hanekleiv*
 Rt. 2010 s. 93 *Eneaksjonær*
 Rt. 2010 s. 291 *Vangen eiendom*
 Rt. 2010 s. 1547 *Nakkesleng IV*
 Rt. 2012 s. 233 *Tankbil*
 Rt. 2012 s. 1062 *Tripp Trapp*
 Rt. 2012 s. 1420 *Bilutleie*
 Rt. 2012 s. 1444
 Rt. 2012 s. 1864

Rt. 2013 s. 354 *Avlaster*
 Rt. 2013 s. 588 *Besøksforbud*
 Rt. 2013 s. 116 *Fangstgrop*
 Rt. 2013 s. 1689 *Fosterdiagnostikk*
 Rt. 2014 s. 1192
 Rt. 2015 s. 141
 Rt. 2015 s. 216 *Trefellingsdommen*
 Rt. 2015 s. 276 *Bori*
 Rt. 2015 s. 475 *Advokatpartner*
 Rt. 2015 s. 498 *Dugnadsdommen*
 Rt. 2015 s. 556 *Setningskader*
 Rt. 2015 s. 606
 Rt. 2015 s. 989
 Rt. 2015 s. 1017 *Bakluke*
 HR-2016-803-A
 HR-2016-1469-A *Rødt lys*
 HR-2016-2491-A *Hallikvirksomhet*
 HR-2016-2560-A *Konteiner*
 HR-2017-352-A *Utøya*
 HR-2017-958-A *Brannstifter II*
 HR-2017-1834-A *Branncelle*
 HR-2017-1977-A *Hårføner*
 HR-2017-2292-A *Uloba*
 HR-2017-2352-A *Prostitusjonsinntekt*
 HR-2018-392-A *Ringmur*
 HR-2018-403-A *Ridesenter*
 HR-2018-557-A *Sensitiseringsdommen*
 HR-2018-872-A *Femund Sijte*
 HR-2018-1014-A
 HR-2018-1056-A
 HR-2018-2080-A *Ullevåldommen*
 HR-2019-52-A *Spinningdommen*
 HR-2019-318-A *RIB-dommen*
 HR-2019-497-A *Alpinbakke III*
 HR-2019-1801-A *Fosen-linjen*
 HR-2020-1332-A
 HR-2020-2021-A *BankID*
 HR-2021-822-A *Bilbrann*
 HR-2022-1278-A
 HR-2022-2068-A *Ferdigplen*
 HR-2023-206-A *Perpetuum*
 HR-2023-1108-A *Ahus*
 HR-2023-1172-A
 HR-2023-1796-A *Forsikringsmegler*
 HR-2023-2095-U

AVGJØRELSER FRA LAGMANNSRETTENE

RG 1979 s. 715 (Frostating) *Canadagjess*
 RG 1984 s. 851 (Eidsivating) *Blekksprut*
 RG 1988 s. 679 (Eidsivating)
 LB-2016-152359
 LB-2017-15913
 LB-2021-166922

AVGJØRELSER FRA TINGRETTENE

RG 1956 s. 45 (Bergen)
 RG 1989 s. 965 (Flekkefjord)

UTENLANDSKE RETTSAVGJØRELSER

AVGJØRELSER FRA EFTA-DOMSTOLEN

E-16/16 *Fosen I*

E-7/18 *Fosen II*

AVGJØRELSER FRA EU-DOMSTOLEN

C-537/03 *Candolin*

C-484/09 *Ferreira*

C-300/10 *Almeida*

C-22/12 *Haasová*

C-163/13 *Vnuk*

C-514/16 *de Andrade*

C-648/17 *BTA Baltic Insurance Company*

C-100/18 *Línea Directa*

AVGJØRELSER FRA DEN EUROPEISKE MENNESKERETTIGHETS-DOMSTOLEN

Leander v. Sverige (9248/81)

Bubbins v. Storbritannia (50196/99)

Pizzati v. Italia (62361/00)

Roth v. Tyskland (6780/18 og 30776/18)

AVGJØRELSER FRA HÖGSTA DOMSTOLEN (SVERIGE)

NJA 1992 s. 213 *Campingvagn*

NJA 2013 s. 842 *Juiceboks*

NJA 2018 s. 103 *Medborgerskapet II*

AVGJØRELSER FRA HØJESTERET (DANMARK)

U 1958 s. 623

FORARBEIDER

NUT 1957:1 Innstilling om revisjon av reglene om motorvognansvaret fra Motorvognansvarkomiteen av 1951

Ot.prp. nr. 24 (1959–1960) Om lov om erstatning for skade voldt av motorkjøretøy (bilansvarloven)

Innstilling I om ny lov om Erstatningsansvar for skade voldt av barn og ungdom m.m. (Innst. I 1964)

Innstilling II om lov om Det offentliges og andre arbeidsgiveres erstatningsansvar m.m. (Innst. II 1964)

Ot.prp. nr. 48 (1965–66) Om lov om skadeserstatning i visse forhold

Innst. O. VIII (1967–68)

Innst. O. XIII (1968–69)

NOU 1973: 8 Erstatningsansvar for forurensningsskader

NOU 1977: 33 Om endringer i erstatningslovgivningen

Ot.prp. nr. 60 (1980–1981) Om lov om endringer i erstatningslovgivningen for så vidt gjelder lemping av erstatningsansvar, forsikringsgivers regressrett mm.

Ot.prp. nr. 75 (1983–1984) Om lov om endringer i erstatningslovgivningen (ansvar for dyr, regress, lemping mm. og endringer i bilansvarlova)

NOU 2004: 3 Arbeidsskadeforsikring

Ot.prp. nr. 67 (2000–2001) Om lov om endringer i lov 3. februar 1961 om ansvar for skade som motorvogner gjer

Ot.prp. nr. 49 (2004–2005) Om lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven)

Ot.prp. nr. 48 (2007–2008) Om lov om endringer i straffeloven 1902 og straffeprosessloven (kriminalisering av kjøp av seksuell omgang eller handling mv.)

Meld. St. 29 (2010–2011) Nordisk samarbeid

Prop. 163 L (2015–2016) Lov om fornøyelsesinnretninger (tivoliloven)

Prop. 137 L (2018–2019) Endringer i bilansvarslova (verkeområde, ansvarsgrense mv.)

NORSKE LOVBESTEMMELSER

Kongeriket Norges Grunnlov av 17. mai 1814 (Grunnloven)

§ 92

§ 97

§ 105

Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven)

§ 224

Lov 3. februar 1961 om ansvar for skade som motorvogner gjer (bilansvarslova)

§ 1

§ 2

§ 3

§ 4

§ 6

§ 7

§ 8

§ 9

§ 10

§ 11

§ 13

§ 15

§ 17

Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven)

§ 1-1

§ 1-5

§ 2-1

§ 3-1

§ 3-2

§ 3-4

§ 3-5

§ 4-1

§ 5-1

§ 5-2

§ 5-3

Lov 10. juni 1977 nr. 73 om jernbaneansvar (jernbaneansvarsloven)

§12

Lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven)

§ 27

Lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall (forurensningsloven)

§ 59

Lov 29. april 1988 nr. 21 om ferie (ferieloven)

§ 1

Lov 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeforsikring (yrkesskadeforsikringsloven)
§ 11

Lov 27. november 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. (EØS-loven)
§ 1
§ 2

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
§ 2
§ 3

Lov 15. juni 2001 nr. 53 om erstatning ved pasientskader mv. (pasientskadeloven)
§ 2

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)
§ 27
§ 28
§ 315
§ 316

Lov 15. juni 2018 nr. 40 om opphavsrett til åndsverk mv. (åndsverksloven)
§ 5

Lov 12. mai 2022 nr. 28 om advokater og andre som yter rettslig bistand (advokatloven)
§ 37

Lov 16. desember 2022 nr. 90 om regnskapsførere (regnskapsførerloven)
§ 5-4

NORSKE FORSKRIFTER

FOR-1974-04-01-3 (forskrift om trafikktrygd m.v.)

FOR-1996-12-20-1161 (advokatforskriften)

INTERNASJONALE KONVENSJONER OG EU-RETTSAKTER

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon

Artikkel 1

Artikkel 2

Artikkel 3

Artikkel 13

Tilleggsprotokoll 1, Artikkel 1

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP)

Artikkel 2

Direktiv 2009/103/EF om ansvarsforsikring for motorvogn og kontroll med at forsikringsplikten overholdes (motorvognforsikringsdirektivet)

Artikkel 1

Artikkel 3

Artikkel 10

Artikkel 12

LITTERATUR

- Andenæs 1979 Andenæs, Johs., *Det vanskelige oppgjøret – rettsoppjøret etter okkupasjonen*, Tanum-Norli, 1979.
- Andenæs 2016 Andenæs, Johs., *Alminnelig Strafferett*, 6 utgave ved Georg Fredrik Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther, Universitetsforlaget, 2016.
- Andersen 1976 Andersen, Kristen, *Skadeforvoldelse og erstatning*, Tanum-Norli, 1976.
- Askeland 2002 Askeland, Bjarte, *Erstatningsrettslig identifikasjon*, Cappelen Akademisk, 2002.
- Askeland 2013 Askeland, Bjarte, «Rettferdighetsideer i norsk personskadeerstatningsrett», i Kirsten Ketscher mfl. (red.), *Velferd og rettferd – Festskrift til Asbjørn Kjønstad 70 år*, Oslo, Gyldendal, 2013, s. 17–34.
- Askeland 2017 Askeland, Bjarte, «Den alminnelige lempingsregelen i kritisk belysning», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, 3–4/2017, s. 268–292.
- Askeland mfl. 2019 Askeland, Bjarte, Anne Marie Frøseth, Jan Ove Færstad og Erik Monsen, «Erstatningsrettens utviklingslinjer de siste 50 år», i Johan Giertsen, Erling Johannes Husabø, Øystein L. Iversen og Berte-Elen Konow (red.), *Rett i Vest*, Fagbokforlaget, 2019, s. 197–223.
- Backer 2020 Backer, Inge Lorange, *Norsk sivilprosess*, 2. utgave, Universitetsforlaget, 2020.
- Bergo 2022 Bergo, Knut, *Rett praksis: Lærebok i juridisk metode*, Fagbokforlaget, 2022.

- Blandhol, Tøssebro og Skotheim 2015 Blandhol, Sverre, Henriette N. Tøssebro og Øystein Skotheim, «Innføring i juridisk metode», *Jussens Venner*, 2015, s. 310–345.
- Bull 1920 Bull, Edvard Hagerup, «Den økonomiske skade», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 1920, s. 155–205.
- Eckhoff 2001 Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen, Universitetsforlaget, 2001.
- Eidissen 2019 Eidissen, Stig, «Kortvarig tap av prostitusjonsinntekter og erstatningsrettslig vern – kommentar til HR-2017-2352-A», *Lov og Rett*, 2019, s. 133–145.
- Engstrøm 2022 Engstrøm, Bjørn Edvard, *Bilansvaret*, 3. utgave, Universitetsforlaget, 2022.
- Engstrøm, Bryn og Andresen 2005 Engstrøm, Bjørn Edvard, Terje Bryn og Ole Andresen, *Bilansvaret*, 2. utgave, Universitetsforlaget, 2005.
- Frøseth 2018 Frøseth, Anne Marie, «Skadelidtes egenrisiko for avvik fra gjenoppretting av skade», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 2018, s. 3–41.
- Færstad 2014 Færstad, Jan-Ove, *Erstatningsansvar for villedende informasjon*, Gyldendal, 2014.
- Graver 2012 Graver, Hans Petter, «Rettferdighet som juridisk argument – kan graviditet sammenlignes med fysisk skade?», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett*, 1–2/2012, s. 1–4.
- Hagland 2018 Hagland, Birgitte, «Om erstatningsrettslig vern for prostitusjonsinntekter (HR-2017-2352-A) Dissens 3-2», *Nytt i privatretten*, 1/2018, s. 7–10.
- Hagstrøm 1982 Hagstrøm, Viggo, *Offentligrettslig erstatningsansvar: studier i spesiell og alminnelig erstatningsrett*, Aschehoug, 1982.

- Hagstrøm 1983 Hagstrøm, Viggo, *Culpanormen*, 4. utgave, Aschehoug, 1983.
- Hagstrøm 1988 Hagstrøm, Viggo, «Læren om yrkesrisiko og passiv identifikasjon i lys av nyere lovgivning», i Thor Falkanger (red.), *Lov, dom og bok: festskrift til Sjur Brækhus 19. juni 1988*, Universitetsforlaget, 1988, s. 191–202.
- Hagstrøm og Stenvik 2015 Hagstrøm, Viggo og Are Stenvik, *Erstatningsrett*, 1. utgave, Universitetsforlaget, 2015.
- Hagstrøm og Stenvik 2019 Hagstrøm, Viggo og Are Stenvik, *Erstatningsrett*, 2. utgave, Universitetsforlaget, 2019.
- Hellner og Radetzki 2021 Hellner, Jan og Marcus Radetzki, *Skadestandsrätt*, 11. utgave, Norstedts Juridik, 2021.
- Henriksen 2023 Henriksen, Karoline, «Profesjonsansvaret for advokater i lys av HR-2022-2010-A», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, 4/2023, s. 180–185.
- Høgberg og Sunde 2019 Høgberg, Alf Petter og Jørn Øyrehagen Sunde (red.), *Juridisk metode og tenkemåte*, Universitetsforlaget, 2019.
- Haaskjold 2017 Haaskjold, Erlend, *Obligasjonsrett. En innføring*, Universitetsforlaget, 2017.
- Jerkø 2020 Jerkø, Markus, «... and your chicks for free? – Tapte prostitusjonsinntekter i HR-2017-2352-A», *Lov og Rett*, 2020, s. 391–408.
- Kjelland 2008 Kjelland, Morten, *Særlig sårbarhet i personskadeerstatningsretten: en analyse av generelle og spesielle årsaksregler*, Gyldendal Akademisk, 2008.
- Kjelland 2019 Kjelland, Morten, *Erstatningsrett, en lærebok*, 2. utgave, Universitetsforlaget, 2019.

- Koch 2020 Koch, Sören, «An Introduction to German Legal Culture», i Koch, Sören og Jørn Øyrehagen Sunde (red.), *Comparing Legal Cultures*, 2. utgave, Fagbokforlaget, 2020.
- Koopmans 1999 Koopmans, T., «Modern Trends in tort law: a summary», i Ewoud Hondius (red.), *Modern trends in tort law: Dutch and Japanese law compared 1999*, s. 261 flg.
- Krüger 2009 Krüger, Kai, «Utro kontraktshjelpere – Om ansvar og risiko for ‘abnormhandlinger’ i tjenesteforhold – å propos en norsk høyesterettsdom», *Tidsskrift utgivet av Juridiska Föreningen i Finland*, 2009, s. 363–382.
- Krüger 2010 Krüger, Kai, «Pyroman i vekterklær – Refleksjoner over arbeidsgiveransvar i kontraktsforhold etter Rt. 2007 s. 1665», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett*, 1–2/2010, s. 5–29.
- Lilleholt 2007 Lilleholt, Kåre, «Kvifor norsk rett ikkje er case law», i Frantzen, Torstein, Johan Giertsen og Giuditta Cordero Moss (red.), *Rett og toleranse, Festskrift til Helge Johan Thue*, 2007, s. 522–530.
- Lilleholt 2017 Lilleholt, Kåre, *Kontraktsrett og obligasjonsrett*, Cappelen Damm, 2017.
- Lødrup 1966 Lødrup, Peter, *Luftfart og ansvar: En undersøkelse av tredjemannsansvaret i norsk og fremmed rett*, Tanum, 1966.
- Lødrup 2009 Lødrup, Peter, *Lærebok i erstatningsrett*, 6. utgave med bistand av Morten Kjelland, Gyldendal, 2009.
- Meyer 2021 Meyer, Johannes Hygen, *Erstatningsrettens årsakskrav*, Universitetsforlaget, 2021.

- Monsen 2010 Monsen, Erik, «Om rekkevidden av erstatningsrettslig vern for tap og ulempe som følge av formuesskade», *Jussens Venner*, 2010, s. 1–67.
- Monsen 2012 Monsen, Erik, *Innføring i juridisk metode og oppgaveteknikk*, Cappelen Damm, 2012.
- Mæhle og Aarli 2022 Mæhle, Synne Sæther og Ragna Aarli, *Fra lov til rett*, 3. utgave, Gyldendal, 2022.
- Nerheim og Sæthern 2021 Nerheim, Viljar Johnsen og Alexander Sæthern, *Forvaltningsrett før eksamen*, Fagbokforlaget, 2021.
- Nissen, Hiorthøy og Gaarder 1967 Nissen, Gunnar, Finn Hiorthøy og Karsten Gaarder, *Den dømmende makt – Domstolene og rettsutviklingen 1814–1964*, Universitetsforlaget, 1967.
- Nordhus 2018 Nordhus, Ole Gunnar, «Arbeidsgivers ansvar for arbeidstakers «abnorme» skadeforvoldelse», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, 2018, s. 138–154.
- Nygaard 1990 Nygaard, Nils, *Bilansvar*, Alma Mater Forlag, 1990.
- Nygaard 2004 Nygaard, Nils, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgave, Universitetsforlaget 2004.
- Nygaard 2007 Nygaard, Nils, *Skade og ansvar*, 6. utgave, Universitetsforlaget, 2007.
- Ryel 1985 Ryel, Marius, «Skadelidtes medvirkning», *Jussens Venner*, 1985, s. 187 flg.
- Sappideen og Vines 2011 Sappideen, Carolyn og Prue Vines (red.), *Fleming's The Law of Torts*, 10. utgave, Law Book Company of Australia, 2011.
- Schultz 2007 Schultz, Mårten, *Kausalitet – Studier i skadeståndsrättslig argumentation*, Jure Förlag, 2007.

- Skjefstad 2018 Skjefstad, Arnt, «Metodiske utfordringer i erstatningsretten – noen grunntrekk og refleksjoner», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, 4/2018, s. 220–260.
- Skjefstad og Strandberg 2017 Skjefstad, Arnt og Magne Strandberg, «Erstatning for feil gjort i selskapets ledelse – utviklingstrekk, tilnærming og systematikk», *Tidsskrift for forretningsjus*, 2/2017, s. 135–166.
- Skoghøy 2023 Skoghøy, Jens Edvin A., *Rett og rettsanvendelse*, 2. utgave, Universitetsforlaget, 2023.
- Stang 1918 Stang, Fredrik, *Skade voldt av flere*, H. Aschehoug & Co., 1918.
- Stang 1919 Stang, Fredrik, *Erstatningsansvar*, H. Aschehoug & Co., 1919.
- Stang 1927 Stang, Fredrik, *Erstatningsansvar*, 2. utgave, H. Aschehoug & Co., 1927.
- Stavang 2004 Stavang, Endre, Økonomisk tap som vilkår for et erstatningskrav, *Tidsskrift for erstatningsrett*, 2004, s. 243–260.
- Stavang 2006 Stavang, Endre, «Det erstatningsrettslige skillet mellom økonomisk og ikke-økonomisk tap», *Tidsskrift for erstatningsrett*, 2006, s. 163–193.
- Stenvik 2008 Stenvik, Are, «Arbeidsgiveransvar og kontraktshjelperansvar – Høyesteretts dom 28. november 2007 (HR-2007-01992-A), (Vekterdommen)», *Nytt i privatretten*, 2008, s. 9–10.
- Strandberg 2012 Strandberg, Magne, «Arbeidsgivers erstatningsansvar for skader hans arbeidstaker volder med forsett», *Jussens Venner*, 2012, s. 33–68.

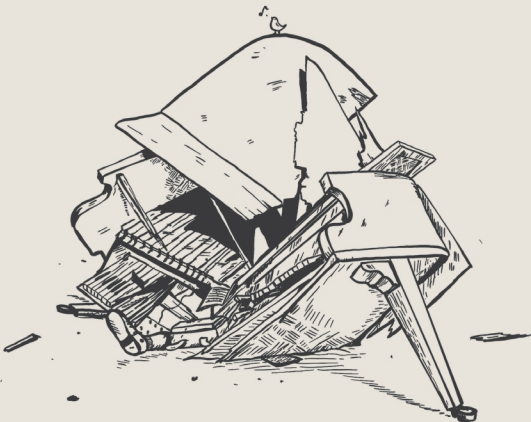
- Sørum 2020 Sørum, Tom, «Ekstraordinær risiko ved etablering av ulovfestet objektivt ansvar», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, 1/2020, s. 3–6.
- Tande 2016 Tande, Knut Martin, «Høyesterett som prejudikatdomstol innen erstatningsretten – foredling eller friere rettspolitik?», *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett*, 2016, s. 30–68.
- Thorson 2011 Thorson, Bjarte, *Erstatningsrettslig vern for rene formuestap*, Gyldendal, 2011.
- von Eyben og Isager 2019 von Eyben, Bo og Helle Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 9. utgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2019.
- Vorland Wibye 2019 Vorland Wibye, Johan, «Prostitusjonsinntekter, samvittighetsforbehold og plassering av rettigheter», *Lov og Rett*, 2019, s. 255–260.
- Wilhelmsen 2011 Wilhelmsen, Trine-Lise, *Årsaksproblemer i erstatningsretten – årsakslærer, formålsbetraktninger og økonomisk effektivitet*, Gyldendal, 2011.
- Wilhelmsen og Hagland 2017 Wilhelmsen, Trine-Lise og Birgitte Hagland, *Om erstatningsrett – med utgangspunkt i tekster av Peder Lødrup*, Gyldendal, 2017.
- Zimmermann 1990 Zimmermann, Reinhard, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Clarendon Press, 1990.
- Ørjasæter og Bergsjø 2018 Ørjasæter, Jo og Håkon Bergsjø, «Uten en tråd – Høyesterett om tapte prostitusjonsinntekter og erstatningsrettslig vern», *Jussens Venner*, 2018, s. 392–345.
- Øyen 2020 Øyen, Ørnulf, «Tvisteloven og bevisretten – en oversikt», *Jussens Venner*, 2020, s. 129–162.

Boken behandler de mest sentrale temaene i erstatningsretten, med særlig fokus på de tre grunnleggende vilkårene for erstatning: skade, ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng. Den tar også opp reglene for nedsettelse eller bortfall av erstatning på grunn av medvirkning og lemping. Ettersom erstatningsretten er et utpreget ulovfestet rettsområde med et fragmentert rettskildebilde, gir boken oversikt over de viktigste rettskildene, herunder relevant rettspraksis.

Boken er ment for studenter, og dekker de sentrale læringskravene for erstatningsrett på jusstudiet. Temaene blir behandlet på en oversiktlig måte, og forståelse av hovedprinsipper og de store linjene i faget står i fokus. Boken er derfor særlig egnet som oppsummering før eksamen eller som en innføring i faget.

CARL VICTOR WALDENSTRØM er jusstudent på femte studieår ved Universitetet i Bergen. Han står bak podkastene «Pod.Jur.» og «Forberedt», og har vært praktikant hos Norges institusjon for menneskerettigheter og flere av Norges største advokatfirmaer. Han har også representert Norge i Den europeiske prosedyrekonkurransen i menneskerettigheter.

ELINE SANDNES FOSSE er jusstudent på femte studieår ved Universitetet i Bergen og redaktør for tidsskriftet Jussens Venner. Hun har lang erfaring som journalist, og har vært vitenskapelig assistent ved UiB og praktikant hos Norges institusjon for menneskerettigheter og flere av Norges største advokatfirmaer. Hun har også vunnet en nasjonal prosedyrekonkurranse og representert Norge i Den europeiske prosedyrekonkurransen i menneskerettigheter.

FAGBOKFORLAGET

www.fagbokforlaget.no

ISBN 978-82-450-4392-1

9 788245 043921